

UNGERN.

musikens, vinets och glädjens land.

Landet som sargats men bidar sin återupprättelse.

Av Gustaf Henriksson.

För någon tid sedan hade vi en artikel inne om mjölkbedömaren Gustaf Henriksson, bördig från Gotland, men under de sista åren i tjänst hos Dalarnas mejeriförening. Anledningen till presentationen var då den lärde till Italien som hr Henriksson gjort för att på nära håll lära känna Mussolini och hans folk. Ett år har gått sedan dess och nu har den företagsamme hr Henriksson hunnit med en ny långfärd, den här gången till Ungern. Hr H. reser som esperantist, och att han reder sig gott med esperanton ute i stora världen framgår av nedanstående skildring han nedskrivit för vår tidning.

Över tysta vida slätter, som en gång hört det ungerska moderlandet till, ilar tåget fram mot gränsen genom den kölsvarta sommarnatten. I Zoob, gränsstationen mellan Tjeckoslovakien och Ungern, stannar tåget. Pass och visum ska synas, pengar och andra värdeföremål kontrolleras och ett otal andra gränsformaliteter undanstökas förrän man slipper in i magyarernas legendomspunna land. Efter mycket om och men är allt klart och vi få fortsätta. Månen börjar lysa fram genom trasiga moln, och slätten har övergått till kuperat land. Järnvägen löper alldeles intill Donau, som lugnt och sävligt, liksom ett brett glittrande band, väljer fram mellan kullarna. Landskapet är skönt. Bergen avteckna sig som jättar, och ljusen tindra från byarna här och var på slutningarna.

»Budapest nästa», ropar konduktören, och så äro vi äntligen där. Vilka tankar gripa inte främlingen som stiger av vid den väldiga stationen för att några dagar gästa den ungerska metropolen. Ungern med sin skiftande historia är ett sällsamt land olik alla andra, och ett helhetsintryck av dess huvudstad är nästan omöjligt att bilda sig. Det är en bisarr blandning. Österns lugna väsen möter här västerlandets irrande jäkt. Småstadskvarteren med sina dragkärror och däsiga innevägnare påminna om östern, men vid boulevarderna och Corson blomstrar det västerländska livet kanske yppigare än någonstades. Damerne äro pikant och trevligt klädda, fullt jämförbara med parisiskorna, men utveckla en betydligt trevligare och naturligare smak än sina franska systrar. Herterna däremot verka vida torftigare, och man får genast det intrycket att här måtte vara fattigt.

»Vårt land är fattigt nu efter kriget», säger min ungerske vän och värd. »Vi få vara nöjda med vad vi kan få, men våra damer

Res med mig till frihetstorget ska jag visa dig något om det ungerska folkets stora sorg och det ok som tynger oss.

Ni svenskar, och alla andra med förresten, veta så oändligt lite om vårt land. I er geografi läste ni bara om Österrike-Ungern, inte om Ungern som fritt land. Men vi äro ett fritt folk nu — ett folk, pressat samman av lidanden, en lång kedja av lidanden, ända sedan Arpad för över tusen år sedan i spetsen för sitt asiatiska, halvvida ryttarfolk följde den legendariske turtulfågeln till kullarna vid Buda. Och våra förfäder togo slätterna häromkring till besittning för sig och sina efterkommande.

Det är vi som fått ta stöten då turkarna hotat Europa. Tartarerna ödelade landet före dem. I ett-hundrafemtio år har den turkiska halvmånen tronat överst på våra kyrkor, som förvandlades till moskéer. Lägga märke till att på några platser ha vi inte förstört stjärnan och halvmånen då vi åter blevo fria utan satt korset över den hedniska symbolen. Det innebär att vi i kristendomens tjänst krossat de islamiska turkarna och hejdat hedendomens vilja anlopp.

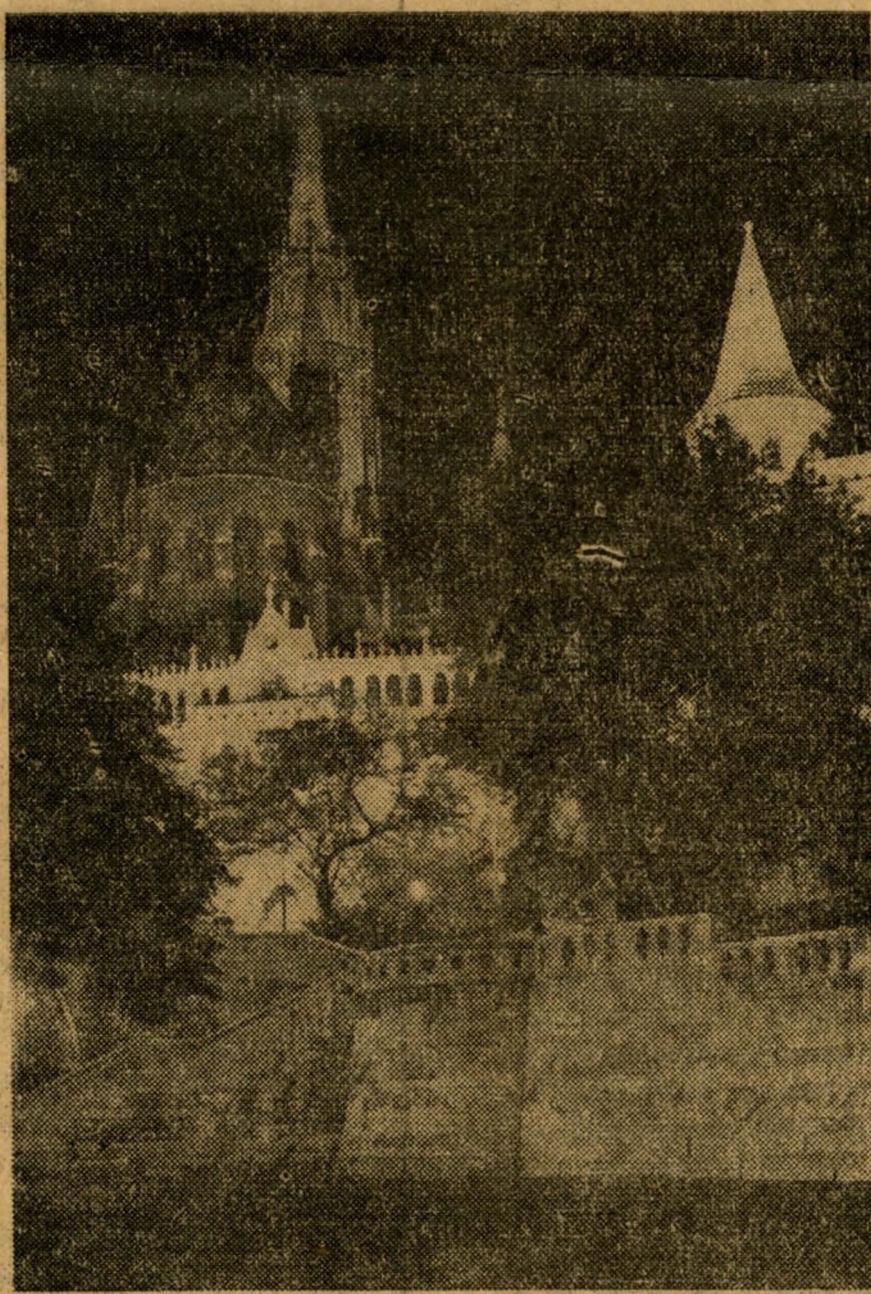
Efter turkarna var det Habsburgarnas tur att föra spran. Det var drägligare, och vi hade relativt stor frihet.

Så kom världskriget. Freden sedan. Men vilken fröjd! Vi hade

du träffat levnadsgladare och vänligare människor än här? —

Han har rätt. Musiken ljuder och livet brusar dygnet om. Det är omöjligt att känna sig som främling om man kommer i lag med äkta ungrare. Gästvänligheten är överväldigande i staden, och på landsbygden vet den inte av några gränser. Zigenarna omhuldas på ett särskilt sätt i detta land. Jag kommer snart under fund med att det är klasskillnad inom zigenarfolket också, stor klasskillnad. De finare spela nätlerna igenom på kaféerna och restaurangerna, under det att deras fattiga bröder kampera i det fria i sina primitiva tält eller hyddor på den enförmiga pusztan — fattiga men fria. Zigenaren, musikern på kaféerna, däremot, är fin och städad, nästan gentlemannaaktig i sitt uppträdande, men — han blir dock aldrig, hur fulländad hans konst än är, annat än zigenare. Han tolereras väl men erkännes aldrig. Applåder efter ett nummer från hans orkester gör ungraren inte, såvida inte musiken är av Liszt eller någon annan ungersk tonsättare.

Finner främlingen Budapest godmodligt skön på dagen, vad upplever han inte då när han första gången blickar ut över den nattetid. Från någon av kullarna, där de väldiga borgarna i den bländande fasadbelysningen sträcka sina torn mot natthimmeln, och där

Fiskarbastionen och Kröningskyrkan i Budapest i belysning.

Jagad av polisen.

Revolvermannen Ernst Rafael Carlsson, som annandag påsk sköt skarpt på en poliskonstapel i Linköping. Den desperata förbrytaren jagas nu av ett stort polisuppbåd.

Det är något eget med staden. En turistort av obeskrivligt värde, och ändock märker man intet av den benägenhet att dra åt sig turistens pengar genom diverse trick och ljusskygga knep såsom exempelvis i Wien, eller ännu värre i italienska turistcentra, där denna konst odlats upp till onad yrkesskicklighet.

Efter någon tid tar jag avsked av mina vänner. Jag har gästade en esperantoklubb. Inom parentes sagt är man aldrig främling om man reser som esperantist. Vi ha klubbar över hela världen och se gärna ett livligt internationellt utbyte.

Genom en hög trasbylten till människor som passa på att logera i tredje klass väntsal banar jag mig fram till luckan och får en biljett till den lilla staden Pecs, som ligger alldeles intill jugoslaviska gränsen.

Har man inga pretentioner på komfort går det an, fast inte utan möda och besvär, att färdas tredje klass i Ungern. Vagnarna äro under all kritik, slänga hit och dit, och såge man inte marken utanför trodde man sig säkerligen vara på sjön i en bräcklig farkost. Sotet ryker omkring. Gubbar och gummor sitta och äta tomater, paprika och bröd. Folk har en enastående aptit, och ser man sig inte för går det som det gick mig då jag försökte placera min lekamen på en bänk: man hamnar mitt på en halvaten tomat, som en spisande gumma lagt ifrån sig. Jag for upp, fortare än vanligt, men den snälla gumman förklarade mig på någon sorts tyska att hon var alls inte ond för det ty hon hade flera tomater med, och för resten var väl inte en tomat värd hela världen heller...

Det skrangliga tåget rullar fram över de väldiga slätterna. Dammet står som en sky efter oss, ty på damm är den ungerska slätten rikare begåvad än någon trakt jag tidigare skådat. På fälten beta stora koflockar omväxlande med väldiga hjordar av svarta svin, i vilkas mitt en trasig vaktare är kapten. Storkarna promenera omkring på åkrarna lika talrikt som kråkorna hemma i Dalom. Bönderna plöja med oxar. Ofta fyra för varje plog, ty oxar har man gott om. I jordbruksdriften lägges mycket an på animalisk produktion, och oxarna säljas på tredje året, efter att ha tjänstgjort som dragare en liten tid. Hästen omhuldas som ett ädlare djur och användes sällan till hårdare arbete. Bilarna konkurrera inte i någon nämnvärd grad med hästarna på landsbygden. Dels är bensinen alldeles för dyr och faller för dyrt för de fattiga

mycket om och men ar allt klart och vi få fortsätta. Månen börjar lysa fram genom trasiga moln, och slätten har övergått till kuperat land. Järnvägen löper alldeles in till Donau, som lugnt och sävligt, likt ett brett glittrande band, väljer fram mellan kullarna. Landskapet är skönt. Bergen avteckna sig som jättar, och ljusen tändra från byarna här och var på slutningarna.

»Budapest nästa», ropar konduktören, och så äro vi äntligen där. Vilka tankar gripa inte främlingen som stiger av vid den väldiga stationen för att några dagar gästa den ungerska metropolen. Ungern med sin skiftande historia är ett sälsamt land olik alla andra, och ett helhetsintryck av dess huvudstad är nästan omöjligt att bilda sig. Det är en bisarr blandning. Österns lugna väsen möter här västerlandets irrande jäkt. Småstads-kvarteren med sina dragkärror och däsiga innevägnare påminna om östern, men vid boulevarderna och Corson blomstrar det västerländska livet kanske yppigare än någonstades. Damerna äro pikant och trevligt klädda, fullt jämförbara med parisiskorna, men utvecklade en betydligt trevligare och naturligare smak än sina franska systrar. Hertarna däremot verka vida tuffigare, och man får genast det intrycket att här måtte vara fattigt.

»Vårt land är fattigt nu efter kriget», säger min ungerske vän och värd. »Vi få vara nöjda med vad vi kan få, men våra damer äro mycket måna om sin klädedräkt. Vänta bara tills du kommer ut på bondbyarna ska du få se att även i de enklaste hem bära kvinnorna dräkter som nästan motsvara en hel liten förmögenhet. Huvudbonaden enbart kostar hundra pengö (80 kronor)».

»Vi äro fattiga nu», fortsätter han. Vi ha sett bättre dagar. Se bara på slottena, de härliga kaféerna och de luxuösa restaurangerna. Det var tider förr i Ungern. Ni tycka att livet leves glänsande och överdådigt i våra nöjescentra nu. Om ni sett den förut... Visst ha vi våra zigenare kvar, vår musik och mycket annat som är oss kärt. Men det är något som slitits ur den stora ungerska folksjälen med Wilson-freden. Budapest är nästan dött nu, om man tänker på dess forna glans. Hur ofta hände det inte förr, då det fanns pengar, då tokajan flödade och glänsande fester hörde det vardagliga till, att någon pösigt magnat bad zigenarbandet spela sin älsklingsmusik och sedan, för att visa sin egen glans, kallade fram bandets ledare, doppade en tusenpengö i vin och fäste den i zigenarens pannna så att den hängde ner och skymde de mörka ögonen, och så fick den sitta så att andra gäster skulle se vem som ägde makten och vem som var den ringe.

Res med mig till frihetstorget ska jag visa dig något om det ungerska folkets stora sorg och det ok som tynger oss.

Ni svenskar, och alla andra med förresten, veta så oändligt lite om vårt land. I er geografi läste ni bara om Österrike-Ungern, inte om Ungern som fritt land. Men vi äro ett fritt folk nu — ett folk, pressat samman av lidanden, en lång kedja av lidanden, ända sedan Arpad för över tusen år sedan i spetsen för sitt asiatiska, halvvida rytterfolk följde den legendariske turtulfågeln till kullarna vid Euda. Och våra förfäder togo slätterna häromkring till besittning för sig och sina efterkommande.

Det är vi som fått ta stöten då turkarna hotat Europa. Tartarerna ödelade landet före dem. I ett-hundrafemtio år har den turkiska halvmånen tronat överst på våra kyrkor, som förvandlades till moskéer. Lägga märke till att på några platser ha vi inte förstört stjärnan och halvmånen då vi åter blevo fria utan satt korset över den hedniska symbolen. Det innebär att vi i kristendomens tjänst krossat de islamiska turkarna och hejdat hedendomens villå anlopp.

Efter turkarna var det Habsburgarnas tur att föra spiran. Det var drägligare, och vi hade relativt stor frihet.

Så kom världskriget. Freden sedan. Men vilken fred: Vi hade berg och skogar, väldiga skogar där varg och björn strök omkring. Inte ens slätten fingo vi orörd. Två tredjedelar av vårt land gick ifrån oss. —

Vi ha nått Frihetstorget. Den ungerska trikolorn hänger alltid på halv stång, till minne av det förkrossande fredsslutet. På en liten tavla läsa vi de ord som Mussolini en gång lär ha yttrat i senaten och som varit så mången ungrare till tröst: I trattati di pace non sono eterni (Fredsfördrag vara inte evigt). På en annan tavla se vi nationalbönen graverad: »Jag tror på en Gud, jag tror på ett fosterland, jag tror på en evig gudomlig rättvisa, jag tror på Ungerns återuppståndelse. Amen.» Överallt ser man denna bön, i spår-vagnar, på tåg och i restauranger, var än folk samlas är denna lilla bön synlig. Den skall alltid minna ungraren om sin plikt mot fäderneslandet. Nationalismen är nästan helig. Propagandabyråer äro i funktion både inom och utom landet. Ett litet propagandakort, visande landet i sitt nuvarande stympade tillstånd och så som det var före freden, säljes vart man än kommer. Nem, nem soha, lyder texten och betyder: Nej, nej aldrig (erkänna vi Trianonfreden).

— Vår historia är tragisk och våra levnadsvillkor hårda, men har

du träffat levnadsgladare och vänligare människor än här? —

Han har rätt. Musiken ljuder och livet brusar dygnet om. Det är omöjligt att känna sig som främling om man kommer i lag med äkta ungrare. Gästvänligheten är överväldigande i staden, och på landsbygden vet den inte av några gränser. Zigenarna omhuldas på ett särskilt sätt i detta land. Jag kommer snart under fund med att det är klasskillnad inom zigenarfolket också, stor klasskillnad. De finare spela nätlerna igenom på kaféerna och restaurangerna, under det att deras fattiga bröder kampera i det fria i sina primitiva tält eller hyddor på den enformiga pusztan — fattiga men fria. Zigenaren, musikern på kaféerna, däremot, är fin och städad, nästan gentlemannaaktig i sitt uppträdande, men — han blir dock aldrig, hur fulländad hans konst än är, annat än zigenare. Han tolereras väl men erkännes aldrig. Applåderar efter ett nummer från hans orkester gör ungraren inte, såvida inte musiken är av Liszt eller någon annan ungersk tonsättare.

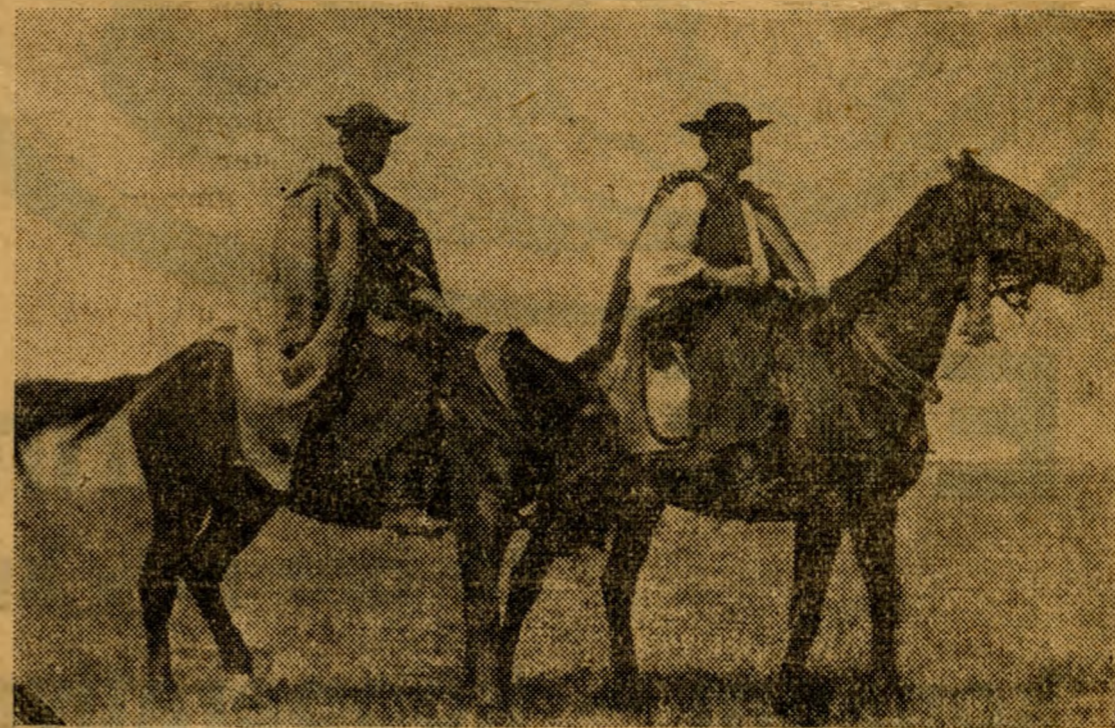
Finer främlingen Budapest gudomligt skön på dagen, vad upplever han inte då när han första gången blickar ut över den nattetid. Från någon av kullarna, där de väldiga borgarna i den bländande fasadbelysningen sträcka sina torn mot natthimmeln, och där Sankt Gellert, Ungerns Ansgar, sträcker korset trotsigt mot höjden, ser han en tavla så skön att varje försök att beskriva densamma måste vara dömt att misslyckas. Donau, där långt nere under sina sex konstnärligt sirade broar, de skimrande ångorna från de heta källorna och de myriader av ljus, som långt bort mot horisonten sammanflyta till ett enda hav, kommer även den minst romantiske åskådaren att förnimma känslan av att han står inför något fulländat skönt.

ryker omkring. Gubbar och gummor sitta och äta tomater, paprika och bröd. Folk har en enastående aptit, och ser man sig inte för går det som det gick mig då jag försökte placera min lekamen på en bänk: man hamnar mitt på en halväten tomat, som en spisande gumma lagt ifrån sig. Jag for upp, fortare än vanligt, men den snälla gumman förklarade mig på någon sorts tyska att hon var alls inte ond för det ty hon hade flera tomater med, och för resten var väl inte en tomat värd hela världen heller...

Det skrangliga tåget rullar fram över de väldiga slätterna. Dammet står som en sky efter oss, ty på damm är den ungerska slätten rikare begåvad än någon trakt jag tidigare skådat. På fälten beti stora koflockar omväxlande med väldiga hjordar av svarta svin, i vilkas mitt en trasig vaktare är kapten. Storkarna promenera omkring på åkrarna lika talrikt som kråkorna hemma i Dalom. Bönderna plöja med oxar. Ofta fyra för varje plog, ty oxar har man gott om. I jordbruksdriften lägges mycket an på animalisk produktion, och oxarna säljas på tredje året, efter att ha tjänstgjort som dragare en liten t.d. Hästen omhuldas som ett ädlare djur och användes sällan till hårdare arbete. Bilarna konkurrera inte i någon nämnvärd grad med hästarna på landsbygden. Dels är bensinen alldeles för dyr och folket för fattigt och vidare tillåter de marktytor som bära benämningen landsväg inte något motorfordon att hoppa fram fortare än en vanlig palle avancerar med sitt ekipage. Bättre vägar skall finnas, sade man mig, men jag såg dem inte. Emellan de större orterna lär det visst finnas förbindelserna som tillika en mera modern trafik.

Väl ankomna till slutmålet träffa vi som först den äkta ungerska mentaliteten. Den familj vi gästa

(Forts. å sista sid.)

Den ändlösa pusztans stolta söner.